

МОЖЛИВОСТІ ТА ОБМЕЖЕННЯ ЗАСТОСУВАННЯ ГЕРМЕНЕВТИЧНОГО МЕТОДУ У ПСИХОЛОГІЇ

Досліджено можливості та обмеження у застосування герменевтичного методу в психології. Показано зв'язок застосування герменевтики у психології з розумінням як психічним процесом. З'ясовано принципове значення індивідуальних відмінностей суб'єктів дослідження при використанні герменевтичного методу. Вказано, що варіантами герменевтичного методу є графологічний та фізіогномічний методи, психоаналітична інтерпретація, сукупність проєктивних методик, аналіз продуктів діяльності, біографічний метод, а також психологічна інтерпретація. Зроблено висновок, що кожна концепція, отримана на основі даного методу, є психологічно специфічною, тобто підходить для опису психічної реальності та поведінки лише деякого психологічного типу людей.

Ключові слова: герменевтичний метод, психологія, розуміння, інтерпретація, індивідуальні особливості.

Исследованы возможности и ограничения в применении герменевтического метода в психологии. Показана связь применения герменевтики в психологии с пониманием как психическим процессом. Выяснено принципиальное значение индивидуальных отличий субъекта исследования при использовании герменевтического метода. Указаны в качестве герменевтических методов графологический и физиогномический методы, психоаналитическая интерпретация, совокупность проєктивных методик, анализ продуктов деятельности, биографический метод, а также психологическая интерпретация. Сделан вывод, что каждая концепция, полученная на основе данного метода, является психологически специфической, т. е. подходит для описания психической реальности и поведения только некоторого психологического типа людей.

Ключевые слова: герменевтический метод, психология, понимание, интерпретация, индивидуальные особенности.

Проблема. У наш час наука проходить, так звану, постмодерну стадію розвитку. Основним методологічним орієнтиром постмодерної науки є гуманітарна парадигма. Основним завданням гуманітарних наук є осягнення «глибинного змісту» тексту, відповідно головним засобом дослідження є семіотико-герменевтичний метод. Психологія, як гуманітарна наука, також застосує даний метод, що призводить до виникнення психологічної

герменевтики як окремого напрямку. Використання герменевтичного методу відкриває багато нових можливостей – варіанти герменевтичного методу є графологічний та фізіогномічний методи, психоаналітична інтерпретація, сукупність проєктивних методик, аналіз продуктів діяльності, біографічний метод, а також психологічна інтерпретація. Проте застосування герменевтики у психології має і певні обмеження.

Мета. З'ясувати можливості й обмеження у застосуванні герменевтичного методу в психології через розгляд розуміння як психічного процесу.

Історія застосування герменевтики у психологічній науці нерозривно пов'язана з розумінням як психічним процесом, що вперше було теоретично обґрунтовано у працях Ф. Шлейєрмахера та В. Дільтея.

Як самостійна дисципліна, що претендує на роль загальної теорії інтерпретації, герменевтика виникає під дією ідей німецького філософа Фрідріха Шлейєрмахера, який ставить перед собою мету створення загальної герменевтики як «мистецтва розуміння, а не витлумачення зрозумілого» [10]. Саме він поклав початок переходу від герменевтики як мистецтва тлумачення біблійних текстів до проблеми мовлення взагалі. При цьому Шлейєрмахер виходив з факту універсальності феномена розуміння в культурному житті людини – якщо розуміння носить універсальний характер, то такою ж універсальною повинна бути герменевтика як вчення про розуміння.

Загальна герменевтика, на думку Шлейєрмахера, повинна виходити з того, що самим по собі зрозумілим є не розуміння, а нерозуміння і що саме «бажання та пошуки» розуміння і є справжньою проблемою мистецтва витлумачення. У ній вся увага теоретика повинна бути спрямована на сам процес розуміння (а не на окремі випадки нерозуміння, як це мало місце у спеціальних герменевтиках). Кінцевим результатом загальної герменевтики повинно стати формулювання загальних закономірностей розуміння [2, с. 62].

Роблячи предметом свого дослідження процес розуміння як такий, Шлейєрмахер, перш за все, ставить питання про те, як взагалі можливе розуміння, чи що є його першою та необхідною умовою. В результаті своїх роздумів він приходить до висновку, що основою розуміння є схожість і розбіжність людських індивідуальностей, тобто схожість та розбіжність між автором твору та читачем або між двома співрозмовниками – якби між тим, хто повинен бути зрозумілий, та тим, хто повинен зрозуміти, не було

ніякої відмінності, тоді не потрібна була б ніяка герменевтика, бо зміст мовлення засвоювався б інтуїтивно.

Розуміння, згідно зі Шлейєрмахером, конститується наявністю двох моментів: моментом спільності, близькості по духу та думках між двома мовцями та моментом певної відмінності, «чужорідності» між ними. «Чужорідність» та «спорідненість» – два взаємопов'язані, хоч і протилежні, принципи, через які Шлейєрмахер прагне обґрунтувати як можливість, так і необхідність розуміння. Висунення цих принципів, з його точки зору, усуває випадковість та нерегулярність застосування герменевтичної процедури, характерну для його попередників – теоретиків спеціальних герменевтик. Відношення «чужорідне» – «споріднене» універсальним чином визначає людське спілкування. Воно лежить в основі розуміння не лише класичних літературних та біблійних, але й будь-яких інших письмових текстів, а також, взагалі, мови та мовлення.

Розглядаючи розуміння в якості універсального феномена людського життя, Шлейєрмахер виділяє три ступеня розуміння. На найнижчому з них розуміння відбувається несвідомо, тобто механічно; на другому, більш високому рівні – в результаті випадкового узагальнення досвіду витлумачення у спеціальних герменевтиках; і лише на вищому рівні – здійснюється як мистецтво [2, с. 67].

Згідно зі Шлейєрмахером, задача розуміння полягає в тому, щоб проникнути за рамки мовного повідомлення думки, тобто виявити, яке індивідуальне мислення лягло в основу даного мовлення. Відповідно й герменевтика визначається як «техніка» осягнення внутрішньої (суб'єктивно-психологічної) сутності мислення виходячи з його зовнішньої, мовної форми. Предмет герменевтики, таким чином, наявний для філософа у двох відношеннях – як внутрішнє мислення та як зовнішня мова – в центрі уваги опиняється сам процес прояву думки в її мовній оболонці. Особливий акцент робиться на те, яким чином у цьому процесі виявлення думки можна зловити індивідуальну своєрідність мовця.

Психологічне представлене у теорії Шлейєрмахера також концептом волі – волі автора до втілення задуму. В даному контексті воля – «сила психологічного фактора», котра в одиничному «співпокладає елементи, до того непок'єднані». Шлейєрмахер впускає в герменевтику життя автора як цілісність та єдність. Законність права на таке використання він обґрунтовує витлумаченням мови як «життєвого акту». І мовлення, й жит-

тя підкорені «всезагальним герменевтичним правилам». Однак для Шлейєрмахера життєві акти – це, перш за все, мислительні акти: «наскільки мислительні акти індивіда завжди однаково висловлюють всю його життєву визначеність та всі його життєві функції, настільки співпадуть і закони психологічного тлумачення [16, с. 58]».

У герменевтиці Шлейєрмахера основним є принцип, відповідно до якого її метою є розуміння тексту та його автора краще, ніж сам автор розумів себе та свій власний твір – принцип «кращого розуміння», тобто сучасний дослідник має знати краще світ автора та його текст. Численні дослідники (В.Дільтей, Ф.Бласс, Г.Г.Гадамер) вбачають у цьому принципі раціональне зерно, що полягає в тому, що людина, яка живе у певному суспільстві, багато у своїй діяльності сприймає несвідомо. Момент наявності неусвідомлюваного у творчості автора призвів до виникнення у 20 ст. нових напрямків, зокрема напрямку, що поєднав у собі ідеї герменевтики та психоаналізу – він дозволяє сформулювати та по-своєму довести деякі гіпотези, краще зорієнтувати вчених у дослідженні.

Загалом ми можемо сказати, що Шлейєрмахер є послідовником всієї герменевтично-риторичної традиції, коли він в якості істотної риси розуміння визнає те, що зміст окремого завжди витікає лише зі взаємозв'язку і тим самим зрештою з цілого: психологічне розуміння має кожну мислинневу структуру зрозуміти як момент у тотальному взаємозв'язку життя даної людини. Для нас найважливішим у теорії Шлейєрмахера є те, що в результаті його еволюції психологічна інтерпретація виходить на перший план – Г.Г.Гадамер стверджує: психологічна інтерпретація – дітище Шлейєрмахера [3].

Мистецтво герменевтики, згідно зі Шлейєрмахером, необхідно досліднику чи перекладачу тексту, щоб досягнути індивідуальності мовця через сказане ним, щоб через численні засоби вираження досягнути цілий вираз, стилістичну єдність твору, а тим самим зрозуміти духовну індивідуальність його автора. Таким чином, герменевтика постає тут як мистецтво розуміння не стільки змістово-предметних мислительних утворень, скільки мислячих індивідуальностей. В цьому, за словами В.Г.Кузнєцова, полягає психологічне підґрунтя герменевтики у Шлейєрмахера [10].

У Дільтея термін «розуміння» є цілком обумовленим індивідуальною здатністю інтерпретації, завжди пов'язаної лише з актом співпереживання – під розумінням, що знаходить своє

завершення в інтерпретації, мається на увазі такий процес, у котрому шляхом знаків, що чуттєво сприймаються, пізнається психічне.

У своїй критиці «історичного розуму» Дільтей протиставляє матеріалістичному поясненню історії свій герменевтичний спосіб «розуміння», чи «витлумачення» історичних фактів на основі проникнення в суб'єктивний світ, у «життя» діячів даної епохи, які сукупно несуть у собі її «дух»: «Розуміння тут ніколи не може бути переведено в раціональні поняття – марним є бажання зрозуміти героя чи генія шляхом опису різноманітних обставин. Найбільш ефективний підхід до нього найбільш суб'єктивний». Звідси – деяка «розуміюча» психологія, що повинна лягти в основу герменевтики, а та має досягнути «внутрішній світ» минулих епох, з яких жодна не зводиться до іншої. «Психічні факти складають одну з найважливіших складових частин душі, без психічного аналізу їх, отже, неможливо досягнути» – і тут необхідні герменевтичні засоби [14, с. 23].

Зразком герменевтики у Дільтея, аналогічно до того, що ми бачимо у Шлейермахера, служить конгеніальне розуміння, що досягається у відношенні між «Я» і «Ти». Розуміння текстів володіє тією ж самою можливістю цілковитої адекватності, що й розуміння «Ти». Думку автора слід засвоїти безпосередньо з авторського тексту – інтерпретатор абсолютно одночасний зі своїм автором [3, с. 291]. У своїх «Ідеях щодо описової й аналітичної психології» Дільтей оголошує основою свідомого життя людей деяку вихідну цілісність та повноту «духовного життя», що переживається кожною людиною щомиті. Ця містична цілісність, що «виростає з самого переживання», і має стати вихідним пунктом герменевтично-психологічного вживання [14, с. 24].

Отже, Дільтей атестує герменевтику як специфічну науку, як сферу наукового пізнання, де відкривається окремій особистості світ, у якому вона живе, сенс та мета її існування тощо. Роль герменевтики у даному процесі визначається специфікою самого об'єкта пізнання, суть якої – життя індивіда, індивід як «психофізичне ціле». У цій «життєвій одиниці» за допомогою описової психології можна виявити всі елементи, що складають суспільство й історію. Герменевтика з її імперативом виходити з життя «яке воно є» спирається на індивідуальну свідомість, точніше – на здатність індивіда переживати психологічні зв'язки та розуміти їх в іншому. Її призначення – знайти адекватне переживання через співпереживання та співрозуміння, з яких і складається знання історії та наявного соціального буття. Науки

про дух мають перед природничо-науковим знанням переваги у тому, що «їх предметом виступає не чуттєво дане явище, не гола рефлексія дійсності в свідомості, а сама безпосередня внутрішня дійсність – це і є якраз зв'язок, що внутрішньо переживається. Однак вже з того способу, в якому даний внутрішній досвід цієї дійсності, витікають великі труднощі для його розуміння» – пише Дільтей. І тут на допомогу індивіду, який пізнає, має прийти герменевтика – мистецтво інтерпретації [11, с. 104].

«Усвідомлення, що формується індивідуально, може піднятися до об'єктивного розуміння лише за допомогою системи знаків, через які чуттєво дане ззовні доводиться до індивідуальної свідомості» – стверджує Дільтей. Знаки ж ці не розкривають себе в безпосередній конкретності, вони потребують певного витлумачення, інтерпретації, що відкриває можливості об'єктивації чужого життєвого досвіду через індивідуальне розуміння. Розуміння – це осмислення вислову. У вислові те, що висловлюється, наявне по-іншому, ніж причина – у наслідку. Воно саме присутнє у вислові та стає зрозумілим, коли зрозумілий вираз [3, с. 274]. Розуміння у Дільтея стає ядром «нової» гносеології, перетворюється на ключову категорію пізнання, через яку досягається «життєвий досвід» і яка визначає пізнавальні можливості та межі наук про дух, детермінуючи їх таким способом, в якому індивіду «спочатку дані психологічні факти».

Індивід є для Дільтея вихідним пунктом розуміння, оскільки саме від нього йдуть імпульси до пізнання іншого «Я», зовнішнього середовища. Існування зовнішнього світу філософом не заперечується, більш того, визнається необхідною умовою герменевтичного розуміння. Однак це визнання залишається формальним, оскільки зрештою виявляється, що через загальнозначиме знання виникає з досвіду, що сприймається суб'єктивно – через його індивідуальне переживання та витлумачення. Саме так виникає й вирішується теоретико-пізнавальна проблема аналізу розуміння, що оголошується основною у дільтеєвській філософії [11, с. 109].

Призначення дійсної, «обґрунтованої та достовірної психології», за Дільтеєм, полягає в тому, щоб описувати, наскільки це можливо, та аналізувати «всю могутню дійсність душевного життя» – описувати, розкладаючи, розчленовуючи цю «могутню дійсність» на складові її частини, піддаючи кожну з них герменевтичному аналізу. Тобто, за висловом Г.Г.Гадамера, герменевтика логічно витікає з його прагнення обґрунтувати філософію «життям» [3, с. 275].

Всі утворення сучасної культури, на думку Дільта, виникли з живого зв'язку людської душі і тому можуть бути зрозумілі лише з того ж джерела. Підступи до їх розуміння та його методологію покликана дати описова психологія. В цьому сенсі вона виступає також і підґрунтям герменевтичної теорії пізнання, вихідними даними для котрої служать факти душевного зв'язку, а кінцевим результатом – їх вільно-суб'єктивна інтерпретація. Сам автор описової психології говорить про це з достатньою визначеністю: гносеолог у своєму власному живому пізнанні «володіє лише цим зв'язком і переносить його потім у свою теорію». Процес пізнання цього зв'язку є не що інше, як «психологія в русі». На думку Дільтея, описова психологія – це теорія пізнання в русі до конкретної мети. Її ґрунтом є самосвідомість [7, с. 52].

«Під описовою психологією, – пише Дільтей, – я розумію зображення складових частин та зв'язків, що однаково проявляються у всякому розвинутому людському душевному житті та об'єднуються в один єдиний зв'язок, що не промислюється й не виводиться, а переживається... Цього роду психологія являє собою опис та аналіз зв'язку, що даний нам від початку та завжди у вигляді самого життя... Предметом такої психології є планомірність зв'язків розвинутого душевного життя. Вона зображує цей зв'язок внутрішнього життя деякою мірою в типовій людині» [4]. «Завдання описової психології полягає в тому, щоб зібрати наш досвід стосовно індивідуальності, створити термінологію для опису її та провести аналіз». Тобто Дільтей запевняє, що його концепція психології витікає з потреб у неупередженому розумінні духовного життя, в об'єктивному описі духовних явищ та процесів, в описі, котрий має володіти «найвищим досяжним ступенем достовірності».

Однак ця «достовірність» розуміється чисто герменевтично. Дільтей свідомо звужує методологічні функції своєї психології до опису лише внутрішніх душевних станів індивіда, поза їх дійсними, реальними зв'язками та об'єктивними умовами походження та функціонування, лише до тих станів, що ґрунтуються, за його ж власним уявленням, на «прямому баченні», на переживанні, дані безпосередньо та, отже, не потребують логіко-понятійного аналізу. Останній припускається лише як можливий, супутний елемент опису та наступної інтерпретації. У внутрішньому досвіді множинність різноманітних факторів зливається у неподільну єдність, що не має аналогії в природі та притаманна лише духовним, життєвим феноменам. Дане в цьому досвіді осягається його переживанням, а те, що переживається, ніколи не може стати ясным для розуму [4].

Підсумовуючи дані трактування розуміння, ми можемо сказати, що вони застосовуються тоді, коли потрібно пізнати унікальний, цілісний, неприродний об'єкт шляхом перекладу його ознак у терміни «внутрішньої» мови дослідника та отримати в ході цього перекладу його оцінку та переживання «розуміння» як результат процесу. Так само В.Н.Нішановим окреслюється й зона застосування герменевтичного методу в психологічному дослідженні: «адекватним об'єктом її є творчість (психологічний аналіз унікальних продуктів творчої діяльності), унікальна психічна індивідуальність людини та її неповторний, невідтворюваний життєвий шлях» [5, с. 274].

Герменевтика є філософським напрямком, мистецтвом й теорією витлумачення та розуміння текстів і пам'яток культури, що орієнтовані на виявлення справжнього смислу виходячи з об'єктивних та суб'єктивних підстав. Герменевтична інтерпретація, а отже, і розуміння, не обмежуються аналізом логікограматичної структури тексту, тобто об'єктивними факторами розуміння, котрі не залежать від специфічного змісту тексту. Розкриття значення тексту чи мовлення багато в чому визначається виявленням намірів автора чи співрозмовника, а це передбачає звернення до інтуїтивно-емпіричних та суб'єктивно-психологічних факторів. Уява, перевтілення та «відчуття» тексту, про яке постійно говорять герменевтики, означає не що інше, як використання особистого досвіду суб'єкта для розкриття значення тексту та досягнення інтуїтивного розуміння [13, с. 170]. Тобто основною рисою герменевтичного підходу до розуміння є перш за все те, що даний процес розглядається з психологічної та суб'єктивної точки зору.

Для дослідження, що використовує герменевтичний метод, важливішим за все є матеріал та результат його витлумачення. Класичними варіантами герменевтичного методу є графологічний та фізіогномічний методи, психоаналітична інтерпретація, сукупність проєктивних методик (на фазі інтерпретації). До герменевтичних методів відноситься і такий традиційний для психології метод, як аналіз продуктів діяльності. До них ми можемо віднести й біографічний метод, а також психологічну інтерпретацію.

Проте В.М.Дружиніним відзначаються певні особливості та обмеження у застосуванні герменевтичного методу [5, с. 376].

Існує залежність результатів інтерпретації від експліцитної чи імпліцитної схеми, концепції, теорії психічної реальності, послідовником якої є інтерпретатор.

Якість інтерпретації визначається культурним рівнем суспільства, представником якого є психолог.

Хоча герменевтичний метод і не є абсолютно суб'єктивним, оскільки наявний деякий вихідний предметний, вербальний чи поведінковий матеріал та опора для інтерпретації у теоретичних схемах та у природній мові, його результати не є інтерсуб'єктивним знанням. Кожен новий інтерпретатор дає дещо інше тлумачення матеріалу. Не лише послідовники різних концепцій, але й послідовники однієї концепції можуть дати непогоджені результати. Тут ми вступаємо в сферу обмеженості індивідуальної психіки. Окрім того, що «не владні ми в самих собі» (кожен з нас – володар індивідуального та, за К.Юнгом, колективного несвідомого), кожен з нас, в тому числі психолог, є людина окрема і унікальна. Оскільки в ході герменевтичного дослідження один суб'єкт пізнає іншого суб'єкта, ці часткові індивідуальні суб'єктивні реальності можуть «не перекриватися». Дещо у психіці іншого завжди залишається недоступним для герменевтичного пізнання. Звісно, ми виходимо за межі індивідуального досвіду завдяки системі смислів природної мови, але окрім того, що вона індивідуальна, природна мова як відображення суб'єктивної практики людей завжди залишається неповним відображенням психіки іншого як об'єктивної реальності.

Становище ускладнюється ще більше, якщо ми приймемо постулат про більшу різноманітність психічної реальності індивіда у порівнянні з багатьма поведінковими проявами психіки. Можна припустити, що результати, отримані герменевтичним методом, навіть при використанні однієї й тієї ж інтерпретаційної схеми, залежать від типу особистості дослідника, точніше від його індивідуально-психічних особливостей. Крім того, ті чи інші інтерпретаційні схеми та прийоми будуть вироблятися, прийматися та застосовуватися дослідником тією мірою, якою вони відповідають його особистісним особливостям, звичкам, мотивам, здібностям тощо [5, с. 276].

При використанні герменевтичного методу індивідуальні відмінності суб'єктів дослідження набувають принципового значення. Тому планування дослідження у «розуміючій психології» повинно відрізнитися від планування досліджень у природничо-науковій психології – наголошує В.Н.Дружинін. План ніби «перевтілюється», і основна увага приділяється не контролю за змінними, що характеризують предмет, об'єкт дослідження,

вплив та інструмент вимірювання, а врахування індивідуальних відмінностей суб'єктів дослідження.

Герменевтичний метод обмежується безпосередньою інтерпретацією психічної реальності в термінах власного суб'єктного досвіду дослідника. Не випадково у психології виникає враження, що ті чи інші результати, отримані герменевтичним методом, є особистісним знанням [12]. І, відповідно, кожна концепція, отримана на основі цього методу, психологічно специфічна, тобто підходить для опису психічної реальності та поведінки лише деякого психологічного типу людей, а також може бути зрозуміла та застосована на практиці лише до певних психологічних типів людей – тип пізнає тип.

Існують різноманітні модифікації герменевтичного методу в психології. До основних відносяться: біографічний метод, аналіз результатів діяльності, психоаналітичний метод. Але у наш час психологічна герменевтика перетворилася на самостійний напрям психології. Вона розглядається нами, згідно з визначенням Н.В.Чепелевої, як напрямок досліджень, що займається вивченням психологічного аспекту загальногерменевтичної проблематики, тобто проблем розуміння та інтерпретації реальності, зокрема, психічної реальності людини, її особистого досвіду, зафіксованого в різних текстах [15, с. 9]. Також ми приймаємо визначення В.В.Знаковим психологічної герменевтики як напряму, у фокусі якого перебувають проблеми розуміння й інтерпретації складних психічних феноменів людини, що розглядаються в цілісному охопленні реальних смисложиттєвих констеляцій, в культурно-історичному векторі їх становлення та розвитку [6].

У психології, як і в герменевтичному методі в цілому, розуміння є не одиничним актом, а складним тривалим процесом. Це поступовий перехід від одного його рівня до іншого, а також здійснення наступних герменевтичних процедур: інтерпретація, реінтерпретація, конвергенція, дивергенція, конверсія [1]. Відповідно, психологічна герменевтика, що розглядається нами як наука про розуміння, включає в себе наступні етапи [9]:

1) висунення деякої гіпотези, в якій містяться передчуття чи передрозуміння тексту як цілого;

2) тлумачення, виходячи з цього змісту окремих його фрагментів, тобто рух від цілого до його частин;

3) корегування цілісного змісту, виходячи з аналізу окремих фрагментів тексту, тобто зворотній рух від частин до цілого.

Можна сказати, що здійснюється рух по колу від цілого до частин тексту та назад до цілого, тобто збагачення розуміння

цілого дозволяє по-новому переосмислити та збагнути частини, що, в свою чергу, збагачує розуміння цілого.

Попередній розгляд вимагає також окреслення кола основних проблем, що стоять перед психологічною герменевтикою [15, с.20]:

1) прийняття положення про те, що людський досвід зафіксований та представлений у формі тексту і, відповідно, може бути прочитаний;

2) установка на роботу зі змістом, що й схоплюється, і виражається в мові, дискурсі, тексті тощо;

3) свідома установка на діалог, що передбачає інтерпретацію, тлумачення;

4) усвідомлення того факту, що доступ до реальності в тому числі психічної реальності людини, ми маємо, перш за все, через мову, зрозумілу в широкому семіотичному значенні;

5) орієнтація на роботу з контекстами.

Вищенаведене продемонструвало нам, що найважливішою, ключовою проблемою в герменевтиці є розуміння, тому становлення та розвиток «теорії розуміння» нерозривно пов'язані зі становленням та розвитком герменевтики. Для цього філософського напрямку саме категорія розуміння є центральною, навколо якої концентрується увага всіх її представників. Незаперечною заслугою герменевтики, насамперед, є відокремлення розуміння як проблеми і саме герменевтика виявила її комплексний характер, вказала на глибинний зв'язок розуміння та мови, ціннісних установок особистості, архетипів культури [8, с. 7].

Герменевтику як психологічне мистецтво осягнення чужої індивідуальності, що неявно вписана у змістове поле тексту як «другий» план, як підтекст виникає в певних історичних умовах та спрямована на вирішення певних конкретно-наукових завдань витлумачення окремих творів, історичних джерел чи вибраних їх місць психологічними методами. Психологія виступила першим науковим підґрунтям герменевтичних методів – ніяких інших наукових підстав у момент виникнення герменевтики як наукової методології не існувало.

Висновки. Сфера застосування герменевтики у психологічному дослідженні окреслюється, перш за все, вивченням унікальної індивідуальності особистості, її неповторного життєвого шляху, в зв'язку з чим герменевтичний метод з самого свого виникнення є власне психологічним методом. Його основна особливість – безпосереднє пізнання психічної реальності іншого, що здійснюється шляхом моделювання у психіці дослідника психічної реальності

досліджуваного. Герменевтика з'ясовує психологічні механізми розуміння та інтерпретації вербальних та невербальних повідомлень, їх залежність від особистісних характеристик людини.

Проте, слід відмітити, що результати, отримані герменевтичним методом, навіть при використанні однієї й тієї ж інтерпретаційної схеми, залежать від типу особистості дослідника, точніше від його індивідуально-психічних особливостей. Крім того, ті чи інші інтерпретаційні схеми та прийоми будуть вироблятися, прийматися та застосовуватися дослідником тією мірою, якою вони відповідають його особистісним особливостям, звичкам, мотивам, здібностям тощо. При використанні герменевтичного методу індивідуальні відмінності суб'єктів дослідження набувають принципового значення, тому планування дослідження у психології розуміння повинно відрізнятися від планування досліджень у природничо-науковій психології. Ми можемо зробити висновок, що кожна концепція, отримана на основі цього методу, є психологічно специфічною, тобто підходить для опису психічної реальності та поведінки лише деякого психологічного типу людей.

Список використаних джерел

1. Варфоломеева В.О. Психотерапия: герменевтический контекст. Монография / В.О. Варфоломеева. – Симферополь; Бланк-экспресс, 2002. – 148 с.
2. Габитова Р.М. «Универсальная» герменевтика Фридриха Шлейэрмахера / Р.М. Габитова//Герменевтика: история и современность (критические очерки). – М., 1985. – 303 с.
3. Гадамер Х.-Г. Истина и метод: Основы философской герменевтики / Х.-Г. Гадамер. – М., 1988. – 704 с.
4. Дільтей В. Виникнення герменевтики / В. Дільтей // Сучасна зарубіжна філософія: Течії і напрямки. Хрестоматія. – К., 1996. – С.33-60.
5. Дружинин В.Н. Экспериментальная психология: Учебник для вузов. 2-е изд. / В.Н. Дружинин. – СПб.; Питер, 2008. – 320 с: ил. – (Серия «Учебник нового века»).
6. Знаков В.В. Понимание в познании и общении / В.В. Знаков. – Самара; СамГПУ, 1998. – 188 с.
7. Квіт С. Основы герменевтики: Навч. посіб. / С. Квіт. – К., 2003. – 192 с.
8. Коваленко А.Б. Психологія розуміння / А.Б. Коваленко. – К., 1999. – 184 с.
9. Коршунов А.М. Диалектика социального познания / А.М. Коршунов, В.В. Мантатов. – М., 1988. – 384 с.

10. Кузнецов В.Г. Герменевтика и гуманитарное познание / В.Г. Кузнецов. – М.: Изд-во МГУ, 1991. – 192 с.
11. Одуев С.Ф. Герменевтика и описательная психология в «философии жизни» Вильгельма Дильтея / С.Ф. Одуев // Герменевтика: история и современность (критические очерки). – М.: Мысль, 1985. – 303 с. – С. 97 – 120.
12. Полани Л. Личностное знание / Л. Полани. – М.: Наука, 1985.
13. Рузавин Г.И. Проблема понимания в герменевтике / Г.И. Рузавин // Герменевтика: история и современность (критические очерки). – М.: Мысль, 1985. – 303 с. – С. 162 – 178.
14. Фогелер Я.Г. История возникновения и этапы эволюции философской герменевтики / Я.Г. Фогелер // Герменевтика: история и современность (критические очерки). – М.: Мысль, 1985. – 303 с. – С. 11 – 38.
15. Чепелева Н.В. Методологические основы исследования личности в контексте постнеклассической психологии / Н.В. Чепелева // Актуальні проблеми психології: Психологічна герменевтика / За ред. Н.В. Чепелевої. – К.: ДП «Інформаційно-аналітичне агентство», 2010. – Том 2, вип. 6. – 194 с. [с.15-25].
16. Шлейермахер Ф. Герменевтика / Ф. Шлейермахер. – Спб.: Европейский дом, 2004. – 242 с.

Marked the passage of science in our time of postmodern stage of development, the main methodological guideline which the humanitarian paradigm, and the main task of the humanities is comprehension «deep content» text. Revealed that the main means of research in the humanities is a semiotic-hermeneutic method. It is determined that its main feature is the direct knowledge of the psychic reality of another that modeling done by researchers in the psyche psychic reality investigated. Hermeneutics finds psychological mechanisms of understanding and interpretation of verbal and nonverbal messages, their dependence on the personal characteristics of the person. Possibilities and limitations in applying the hermeneutic method in psychology. The connection of the application of hermeneutics in psychology with an understanding of how mental processes. It was found essential individual differences in subjects using hermeneutic method. Shown that variations hermeneutical method is handwriting and physiognomic methods psychoanalytic interpretation, a set of projective techniques, analysis of the products. biographical method and psychological interpretation. It is concluded that each concept derived from this method is psychologically specific, is suitable for describing psychic reality and behavior are just some of the psychological type of people.

Keywords: hermeneutical method, psychology, understanding, interpretation, individual characteristics.

Отримано: 12.01.2013 р.